

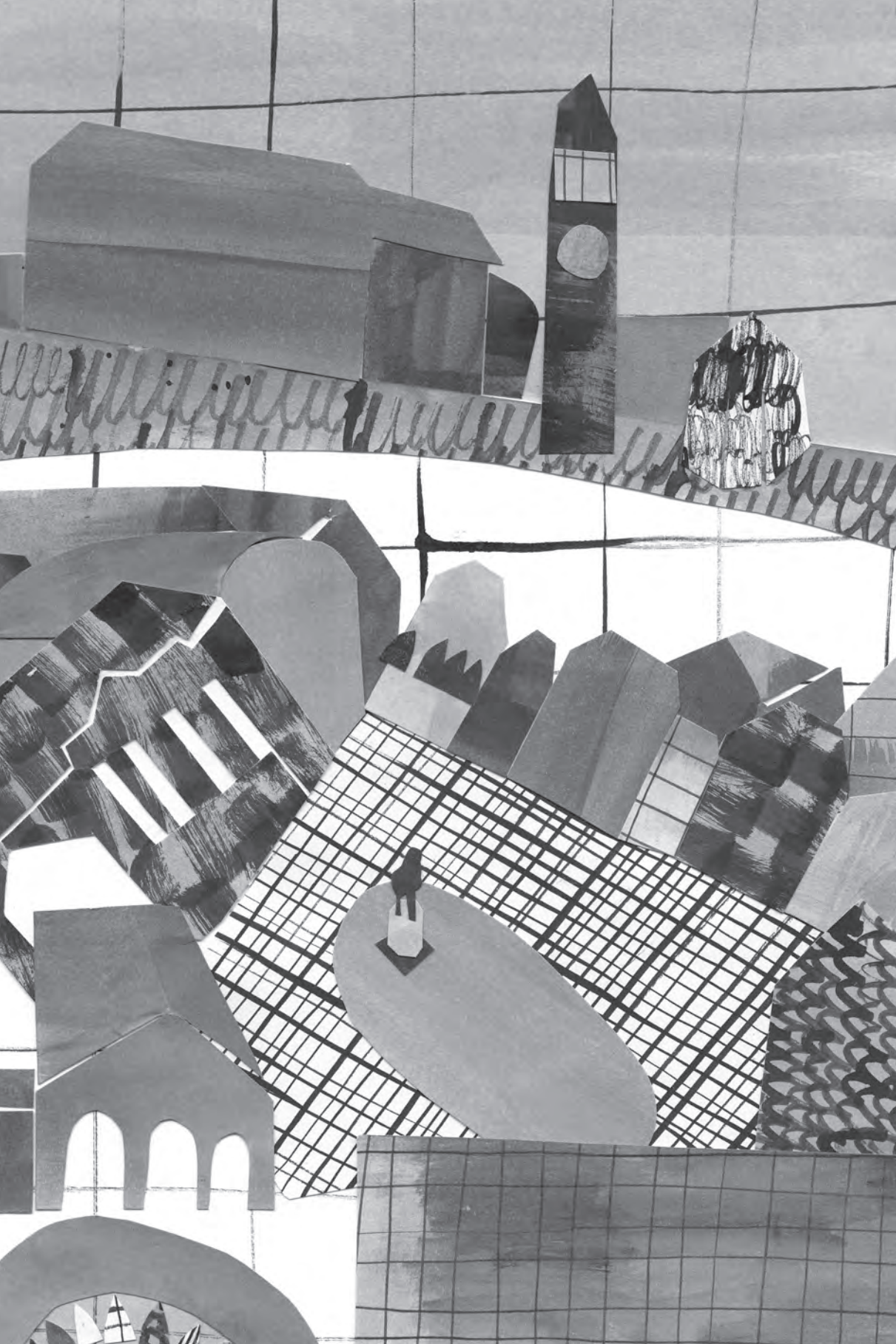
Mate Dolenc

KAKO DOLG JE ČAS

Ilustracije Ana Maraž

MORSKE

VRAŽJI TRILČEK V ČASU PLIME

Na rtu, ki se iz kopne zemlje steguje daleč v morje, že dolga stoletja leži mesto Piran. Sestavljeno je iz tisoč hiš in približno prav toliko ulic, ki se stisnjene vijejo med hišami, od nižjih predelov ob morju do najvišjih na vrhu hriba, kjer kraljuje cerkev z bronastim svetnikom na zvoniku. Svetnik je s streho zvonika spojen z železno osjo, ki jo obrača veter – tako svetnik ob vsakem času dneva natančno kaže, kam piha veter. Sicer pa je mesto staro, zelo staro, in se že od samega začetka svojega obstoja pajdaši z morjem, ki ga obliva s treh strani. Toliko časa se že poznata, da sta se že tisočkrat sprla in pomirila, tako kot vsi, ki dolgo živijo skupaj – starši in otroci, tovariši in prijatelji. Morje ima zapleten značaj in nešteto stanj; dvoje bistvenih stanj morja sta plima in oseka. Obe skupaj tvorita bibavico ali plimovanje. In čeprav jo tvorita skupaj, sta si daleč narazen, sta si nasprotni in diametralno različni. Stalno sta sprti med seboj in vendar že od pamtiveka živita skupaj. To je tisto, ko rečemo: nasprotja se privlačijo!

»Jaz sem plima,« pravi plima, ko je še daleč od obale, »prihajam in zahtevam, da se mi umakneš!«

Zahteva je namenjena oseki. Oseka pa kar leži v morski skodeli in kot da se ne meni za grožnjo plime. Ko je oseka, je morje zelo nizko in nekatere morske živalce se znajdejo na suhem. V mandraču, to je v notranjem, manjšem delu pristanišča, tičijo klapavice v zidu pomolov na zraku, trdno zaprte, da jim ne uide voda, iz katere črpajo kisik. Če se oseka zadržuje zelo dolgo (čeprav ima praviloma stalni urnik, ki pa se malenkostno spreminja), začnejo klapavice godrnjati: »A bo že prišla presneta plima! Zakaj pa danes zamuja? A ne ve, da nam bo zmanjkalo zraka iz te luže, ki jo zadržujemo v sebi?« Oseka sicer ne govori dosti, ampak včasih pa vseeno reče: »Potrpljenje! Vse ob svojem času! Ko se bo na nebu pojavila luna, bo prišla tudi plima.«

Majhna babica – pa saj so vse babice majhne, ribice z izbuljenimi očmi in rožički na glavi –, ki se oprijemlje alg tik pod površino morja, začivka: »Luna je na nebu, plima pa v morju. Kakšno zvezo ima luna s plimo?«

»Plima pride, ker jo *privlači* težnost lune,« reče glavač, ki se nedaleč stran oprijemlje poraslega kamna, »to bi pa lahko vedela, saj že dolga leta stanuješ v tem mandraču.«

»Stanujem že,« reče babica, »ampak imam zelo omejeno obzorje. Kaj pa imamo tukaj, v tem umazanem mandraču? Stare avtomobilske gume, odvržene piksne od piva, steklenice, stare vrvi in kepe katrana. To je vse naše obzorje. Kako naj se iz tega kaj naučimo?«

»Če bi te zanimalo, bi se že naučila,« reče glavač, ki je zelo stroga riba, čeprav je tudi majhen – v mandrač nikoli ne zaidejo velike ribe. »Sicer pa tudi jaz nisem posebno zadovoljen. Prav rad bi si razširil obzorje. Rad bi se na primer sprehodil po Tartinijevem trgu. Rad bi si od blizu ogledal kip slavnega violinista, ki tam stoji na visokem podstavku.«

Resnično, sredi velikega trga, obdanega s starinskimi palačami, na podstavku stoji mojster z violino v roki in igra svoj večni »Vražji trilček«. Po tej skladbi je postal slaven po vsem svetu. Tako slaven, da vedo zanj celo nekatere klapavice, glavači, lumbraki, pirke in knezi iz mandrača. Ampak samo nekateri. Nikoli vsi ne vedo vsega, večinoma zato, ker jih ne zanima.

»Prihajam! Prihajam!« se po dolgem času spet oglasi od daleč glas plime. »Prihajam po urniku, pa še jugo mi pomaga!«

In res, nebo se zmrači, oblaki se privaliijo po nebu in pihati začne, in to vse prihaja z juga, kar potrjuje svetnik na zvoniku, ki se obrača v obratni smeri in krili z rokami. Ljudje na Tartinijevem trgu gledajo gor in pravijo: »Jugo prihaja! Da le ne bi bila plima previsoka!«

»Kaj hočem,« reče oseka, »treba se bo posloviti.«

Tokrat prihaja naglo in grozeče in oseka stisne rep med noge in se pofuli stran, morje pa narašča in se hitro bliža robu obalne ceste in vrhu pomolov.

»Ne nori!« vzklikne Piran, »ne mi zmočit mojih mestnih nog!«

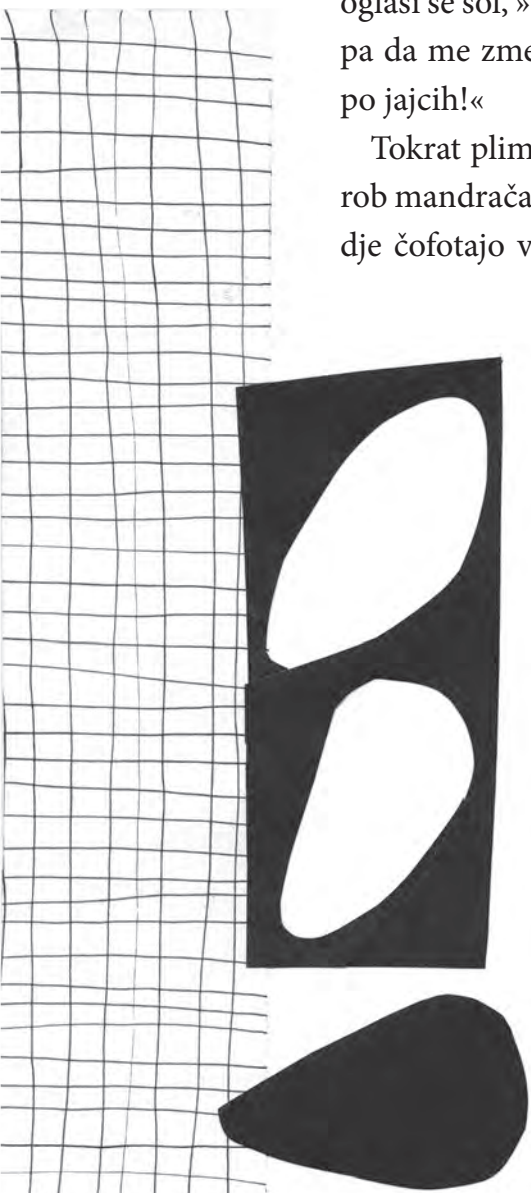
»Sem plima, prihajam z luno in še z viharjem povrh, in storila bom, kar hočem!« zatuli plima z viharnim glasom. Na mestnem trgu pa tarnajo ljudje, ki gledajo, kako morje narašča: »Sol! Sol! Sol nam bo požrla avtomobile!«

»To mi je v ponos,« se v vsesplošnem divjanju oglasi še sol, »zdaj me vsaj opazijo in se me bojijo, ne pa da me zmerom samo stresajo v juhe in posipajo po jajcih!«

Tokrat plima misli zelo zares. Morje se prelije čez rob mandrača in se razlije po Tartinijevem trgu. Ljudje čofotajo v mokrih čevljih in nekateri odpeljejo

avtomobile iz mesta. Sol grize pločevino, tako kot morje požira obalo. A Piran se že dolgo bori z njim in vztraja na svojem mestu. Piran je staro in ponosno mesto in se morju ne da! Sol ne bo požrla Pirana – sol ga je zgradila! Sol iz sečoveljskih solin. Tisoč let je potrebovala za to!

Pač pa morje premaga vedoželjnega glavača. Ali pa mu celo pomaga? Odplakne ga na sredo trga in z njim nekaj rakovic. Prav pod nogami slavnega violinista se znajdejo.

»Ah, kako lepa glasba,« reče glavač, »končno lahko slišim največjega umetnika Pirana!«

»Me ne slišimo ničesar,« rečejo rakovice, bežijo nazaj proti morju in nekatere ga tudi dosežejo. Glavač pa ne more zbežati, ker je riba in nima nog. Plimno morje ga zanaša sem in tja in včasih se znajde s škrgami na zraku, tako da se mu zakolca.

»Ko bi vsaj morje odteklo nazaj v morje,« si reče glavač, »mogoče bi se še rešil iz tegale, tegale ...« Ne more se spomniti naslova najslavnejše skladbe slavnega violinista. Tedaj ga odplakne do odtočnega kanala med ploščicami trga in zdrsne skozi rešetke in v črn kanal. Voda, ki dere po njem, ga nosi skozi temo in ves čas se mu zdi, da sliši zvok violine.

»Zdaj se spet spomnim!« vzklikne, ko na koncu predora zagleda svetlobo, »Vražji trilček! Da bi bilo že konec tegale vražjega trilčka!«

Končno ga prinese do konca kanala in čofne v morje, prav zraven babice, ki ga začudeno in rogato pogleda.

»I, kje si pa bil?« vpraša babica.

»Sprehodil sem se po Tartinijevem trgu in slišal koncert! Ta Tartinijev Vražji trilček je pa res vražji! In če ne bi bilo plime, ga ne bi nikoli slišal in doživel!«

IZPOLNJENA ŽELJA MORSKEGA ČRVA

Do napol zasute luknje v blatnem dnu sta hkrati prišla morska zvezda in morski volek. Če rečemo, da sta prišla, to ne pomeni, da sta tisti hip nenadoma z veliko hitrostjo oba hkrati prišla tja, ampak sta dolgo prihajala, ker oba lezeta in ne kažeta nobene želje po kakšni naglici. Zvezda je do tega mesta potrebovala tri dni; in pred tremi dnevi je bila komaj tri metre od tod. Izračunamo: meter na dan. To res ni nobena hitrost.

Volek je bil malo hitrejši, a ne po svoji zaslugi. Eno miljo stran se je v ribiški mreži, ki je bila na dnu, prilepil na eno od rib, ki je bila v njej, in jo žrl, dokler ni ribič potegnil mreže na čoln. Drugi ribič je med vožnjo čistil mrežo in je voleka potegnil iz nje, ga preklel, ker je zgrizel ribo, in ga vrgel v morje prav tukaj nekje. Tako da je imel do mesta, kjer smo zdaj, samo kakega pol metra.

Tako ju je »usoda«, kot temu rečemo, spravila skupaj. Drugi rečejo »naključje« ali »slučaj«. Tretji rečejo »božja roka«. Kakor kdo hoče.

In spet je menda naključje hotelo, da sta se komaj pozdravila, ko se je mulj ob luknji nenadoma odprl kot majhen vulkan in je iz njega pogledala glava pošasti. Ne moremo reči, da sta zvezda in volek odskočila, ker tega nista sposobna. Oba samo lezeta in ne moreta odskočiti. Tudi ne moremo reči, kar sem pravkar rekel, da je iz luknje pogledala glava, ker pošast nima glave. Pošast je bil veliki morski črv, ki nima glave, ampak samo usta in telo. Telo je dolgo kot kača, sestavljeno iz členkov in polno migetajočih ščetin. Na koncu tega so gromozanska usta, ki so ena sama okrogla čeljust, okrog in okrog polna zob. Oči sploh nima, a vseeno vidi. Gleda s ščetinami in tipalkami, ki so okrog gobca. Ta pošast živi v rovu v mulju, to je v morskem blatu, in pride ven samo, kadar je lačna.

»Ah,« je rekel črv, »tam spodaj se mi je zazdelo, da je prišlo nekaj za jest. Mislil sem, da je tok prinesel kakega rakca ali kozico ali celo odplako iz pristanišča. Najraje imam človeške iztrebke. To je moja delikatesa.«

»Kar govoriti je začel,« je malo nejevoljno rekla zvezda, »ni ne pozdravil niti se ni predstavil.«

»Takšen je,« je rekel volek, »en sam gobec ga je.«

»Zakaj bi se predstavil?« je naduto rekel črv iz svojega res velikega gobca, »saj vsakdo ve, kdo sem. Sem veliki morski črv ali po latinsko Eunice Gigantea.«

»Aha,« je rekla zvezda, »ti si največja ribja delikatesa. Tebe ribiči natikajo na trnke in nate lovijo ribe.«

»To je res,« je rekel veliki črv Eunice Gigantea, »ribam niti ne zamerim, če me lovijo same, saj tudi jaz lovim majhne ribe in rakce. Ampak da me lovijo ljudje, zato da me izkoristijo za lov na ribe, mi gre pa na živce. In zato imam eno samo željo: da bi enkrat lahko ugrižnil človeka v prst.«

»No, mene nabirajo kopalci zato, da me posušijo in me imajo za spominek,« je rekla zvezda, »ni mi ravno všeč, nekoliko mi je pa tudi v ponos.«

»Mene pa ribiči kar vržejo nazaj v morje,« je rekel volek, »čeprav so me včasih, ko je vladala velika revščina, tudi jedli.«

Tukaj je pogovor zastal in nekaj časa je vladala neke vrste tišina. Neke vrste, kajti v resnici se tudi pod morjem zmerom kaj sliši; razni rakci in polžki lezejo po dnu in vsako premikanje povzroča neke vrste zvok. Ljudje, ki v mirnih nočeh ležijo v svojih posteljah na zasidranih jadrnicah, včasih slišijo pod sabo tiho škrebjanje in cvrkutanje; to so tisoči malih živalic, ki lezejo po dnu, praskajo s krempeljci, škrtajo s kleščicami in škripljejo z zobmi.

Nadaljevalo se je tako, da sta bila zvezda in volek večinoma tiho, črv pa je govoril in se ustil, dokler se ni zvečerilo. Tedaj so vsi trije

zaslišali zvok motornega čolna. Natančno nad njimi se je ustavil in en meter od njih je padlo na dno sidro, da se je kar pokadilo iz mulja.

Čez čas se je s čolna proti dnu spustila nekakšna vrv s kepasto vrečko na koncu. Okrog vrečke se je razširjal močan vonj, ki bi mu mi rekli smrad, črvu pa se je kar v glavi zvirtelo od poželenja.

»Joj,« je rekel, »moj najljubši vonj! Vonj po človeškem iztrebku!«

Tudi volek ni imel nič proti vonju, ker je mrhovinar, zvezda pa je bila neprizadeta. In neprizadeto je rekla:

»Očitno so te prišli iskat, črv. Tole bo vaba in past ali, kakor se ji reče po domače, trapola. Če si pameten, se skrij!«

Črv se je res potegnil v luknjo. Vrečka je obvisela tik nad luknjo in iz nje se je kadilo. Bila je ženska nogavica, v njej pa zavito človeško blato, ki se je razširjalo okrog in okrog.

»Ne bo zdržal,« je rekla zvezda čez čas. In res ni. Kmalu se je spet prikazala čeljust in se začela stegovati za vrečko. Zmerom več črva je prihajalo iz luknje.

»Temu se ne morem upreti,« je rekel črv in lovil v gobec snov, ki se je razširjala iz vrečke.

Nenadoma je nekaj tankega šinilo navzdol proti črvu in zanka iz žice se mu je zadrnila za vrat.

»Adijo, Eunice Gigantea!« je rekel volek.

Žica je potegnila črva iz luknje. A ne vsega – na sredi se je pretrgal in tisti del, ki je ostal, se je pogreznil nazaj v luknjo. Drugi del, kar cel meter, pa je švignil kvišku in iz morja ven.

»Pol se ga je rešilo,« je rekla zvezda, »zrasla mu bo nova čeljust in živel bo naprej in se spet daljšal.«

Nekaj časa je bilo spet vse tiho. Potem pa se je od zgoraj zaslišal krik. Če bi zvezda in volek znala človeško govorico, bi vedela, da je šlo za strahovito kletvico. In če bi imela oba oči, bi videla, kako se je človek zgoraj sklonil čez rob čolna in pomočil prst v morje, iz prsta pa se je pocedil krvav oblaček. Zato sta zvezda in volek vedela, kaj se je zgodilo.

»No, pa se mu je izpolnila želja,« je rekla zvezda, »črv je ugriznil človeka v prst.«

»Včasih se tudi nam tukaj spodaj izpolni kakšna želja,« je rekel volek.

»Pa čeprav poslednja,« je modro rekla zvezda.

KAKO DOLG JE ČAS?

Želva je plavala po odprtem morju, daleč proč od obale in tudi daleč od otokov, tako da je ves čas videla okrog sebe – kadar je bila na površini – samo široko morsko ploskev, ki je bila ta dan še bolj široka in ploščata, ker je bila bonaca, ker ni pihal noben veter, ni bilo nobenih valov, niti majhnih ne, in komaj kje kakšen podvodni tok. Tokovi želve niso vznemirjali, saj v Jadranu ni posebno močnih tokov, sploh ne na odprtem morju, in želva je bila velika in stara in težka in tako kot veliki, stari in težki ljudje se je premikala kot kakšen tank, počasi, a neustavljivo, in je pri tem mrmrala in godrnjala kot kakšna težka, stara teta. Kar jo je vznemirjalo, je bil čas, število njenih let in dolžina njenega potovanja, ker se ji je zmerom bolj zdelo, da potovanje že zelo dolgo traja in da je let že toliko, da ne ve, koliko. Želva je tehtala sto kilogramov in je bila vsa obraščena z algami, ki so za njo vihrale v toku kot zeleni pajčolani. Tu in tam so bili na plošče njenega oklepa prisesani polžki in školjke, ki jih je vozila okoli po svetu, tako da so bili to polžki in školjke, ki so od vseh najdlje prišli – zelo, zelo daleč, samo da niso vedeli, kje je to bilo. Tudi želva ni več dobro vedela, kod vodi njena pot, in vendar je šla po njej, po vedno isti, ker ji je tako narekoval nagon; mi bi rekli, da se je dala voditi svoji »rutini«. Kolikokrat je šla po njej, od grškega otoka Itake na jugu do Tržaškega zaliva na severu, ni več vedela, vedela je samo to, da se mora z vsakega potovanja na sever vrniti nazaj na jug na Itako, kjer leže jajca, iz katerih se izvalijo male želve. Na vsej poti po Jadranskem morju ni bilo nobenega primerne prostora za odlaganje jajc; plaže so bile poleti prepolne ljudi, pozimi pa premrzle. Najbližji primeren otok je bila Itaka v Grčiji, tam so bile nekatere plaže zaščitene pred ljudmi in zmerom je bilo toplo in tja se je zmerom znova vračala in je bila pri tem bolj spretna od Odiseja, ki je potreboval celih deset let, da se je

vrnil na Itako, takšna pomorska neroda je bil. A zdaj je bila že tudi sama nekoliko sita te poti in skušala je prešteti, kolikokrat je že šla po njej, pa ji ni uspelo. Spominjala se je tudi drugih svojih poti, saj je včasih zašla tudi daleč bolj proti jugu, bila je že na koncu Peloponeza in celo na Kreti, a zmerom se je vračala v Jadransko morje, saj je to takšno morje, v katerega se zmerom vračaš, ko se ga navadiš in ga vzljubiš. In sploh se vsakdo rad vrne domov, z dolgih poti še bolj kot s kratkih.

Zdaj je bila ponovno nekje na sredi svoje poti, lezla je po dnu in obirala alge, na katerih so viseli majhni morski polžki. Takšno veliko bitje vzbudi na morskem dnu precej pozornosti in okoli nje so se motale male pridnene ribice, špary, knezi, lumbraki in pirke in jo nadlegovale z vprašanji, kot recimo: »Od kod prihajaš, želva Staronja, in kam greš?« In želva je odgovorila, kadar se ji je ljubilo, kar ni bilo zmerom: »Na to vprašanje ne vedo odgovora niti največji filozofi na Zemlji, kako naj bi vedela jaz?« Ribe so odgovorile: »To bi pa ja lahko vedela, saj greš lahko na površino morja in pogledaš!« »Kar same pogledajte!« jim je zabrusila želva in počasi lezla naprej. Glavo je imela stegnjeno daleč naprej iz oklepa in je mahala s svojimi debelimi plavalnimi tacami, ki so imele na konceh nikoli postrizene nohte.

»In kako dolgo boš še lezla in plavala po poti, ne veš, od kod, in ne veš, kam?« so silile male ribe.

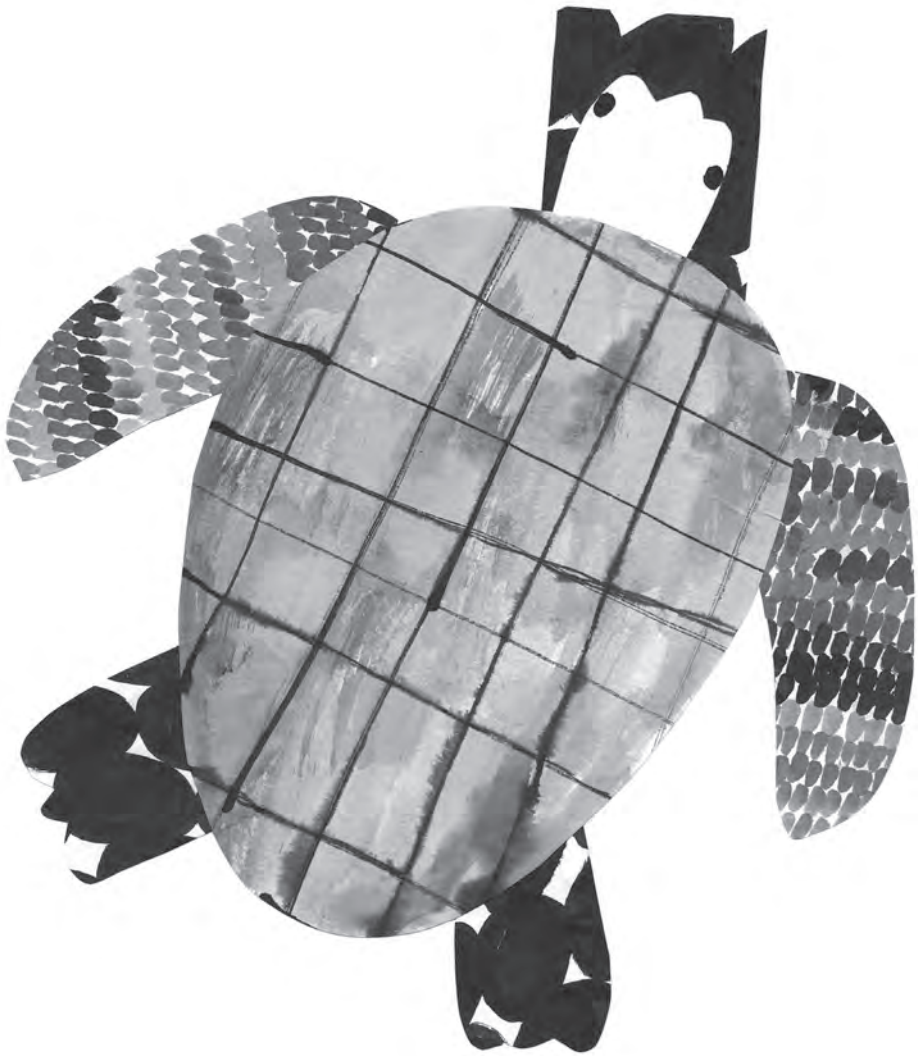
»Kako dolgo? Kdo pa ve, kaj je dolgo,« je rekla želva, »za nekoga je dolga ena minuta, za drugega je sto let kratko, kajti vse je relativno.«

O relativnosti male ribe niso imele pojma, in ker so bile zaradi odrezavega odgovora nejevoljne, so jo začele zmerjati:

»Si pa res ena počasna koreta,« so rekle.

»Nisem koreta, ampak kareta,« je rekla želva, »imam latinsko ime *Caretta Carreta*, rečejo mi pa tudi kornjača in glavata želva. In to ni kar tako.«

»Koreta, koreta!« so cvilile ribe. To je šlo želvi na živce in odrinila se je z dna in zaplavala proti površini.

»Ona si to lahko privoščiči,« so rekle male ribe, »gre na vrh in pogleda, kje je! Me pridemo na vrh samo nataknjene na trnek.«

»Saj tudi na vrhu ne ve, kje je,« so rekle druge male ribe, ampak star oslič, ki je preplaval Jadran že tisočkrat v obe smeri, je dodal: »Ve ne, sluti pa, ker jo žene nagon. To jaz prav dobro vem.«

Želva je priplavala na vrh, na površino, in globoko vdihnila zrak v pljuča, kajti želva diha s pljuči, ne s škrkami. Pogledala je okrog in okrog in videla samo morje in nobene obale. Ker je bila stara in utrujena, si je rekla: »Enkrat bi pa le rada zvedela, kako dolg je čas. Najbolje, da malo zaspim, v spanju čas hitreje mine.«

Potegnila si je mrenaste veke čez oči in zaspala. Sanjala je o svojih dolgih potovanjih in se v sanjah spraševala, koliko so bila potovanja dolga – če niso bila kratka? Koliko je kratko in koliko je dolgo? Kje je tista meja, ko kratko postane dolgo in se dolgo skrči v kratko? Kako dolg je čas ... kako dolg je čas, ji je pljuskalo v spečih možganih. Ko se je čez čas prebudila, se je takoj vprašala, ali je spala dolgo ali kratko. Ampak dolgo ni mogla premišljevati, ker je nekje v bližini zaslišala glas motorja, ki se je približeval. Kaj pomeni ta glas, je dobro vedela, saj je na svojih potovanjih srečala že mnogo ladij in čolnov in se jih je bala, tako kot se vsa morska bitja bojijo teh glasov, ki prinašajo s seboj ljudi. Danes je bil ta glas že zelo blizu in želva je pomislila, da prav zaradi tega glasu nikoli ne more zelo dolgo spati. Zdaj je glas prihajal od nekod zadaj in hotela se je obrniti in pogledati, kako daleč je, a ji je nenadoma zmanjkalo časa.

»Zmanjkalo mi je časa,« je pomislila, »in prav močno se mi zdi, da se čas tukaj konča. Samo kaj, ko nikoli ne bom zvedela, kako dolg je bil.«

Kljun ladje je zadel želvo v oklep in to še ne bi bilo nič hudega, ker je bil oklep debel in močan, a kaj, ko je za kljunom in gredljem prišel ladijski vijak, ki je zadel želvo v glavo in za zmerom prekinil dolgost njenega časa.

JASTOGI Z VSEH STRANI

Nekega dne sem spet pomislil na to, da že dolgo nisem nikamor šel in da sem postal zapečkar, ki se vse dneve mota okrog svoje hiše, preklada stvari in samega sebe sem in tja, ne da bi bila za to kakšna potreba, še največkrat pa se zavali v svoj pleteni stol na robu terase in gleda v zrak. To niti ni tako slabo, saj je, prvič, ta zrak zaradi gozda zelo čist, in drugič, je lepe modre barve in včasih se po njem spreletavajo oblaki zanimivih oblik in barv; kakšen dan so beli kot pena na pivu in kakšen drug dan sivi in nagrmađeni drug na drugega, kot da imajo premalo prostora. Iz takšnih se ponavadi vlije dež in potem lije tri dni in noči – ampak v današnjem primeru ni bilo tako. Bilo je lepo vreme ob koncu poletja. In pomislil sem, da celo poletje nisem bil na morju in da bi bilo primerno, da grem malo na morje, kamor sem včasih veliko hodil in na njem veliko doživel, kar sem opisal v svojih zbranih delih. Kajti vsak pisatelj ima svoja zbrana dela in jaz nisem izjema. In kam na morje naj bi šel? Na najbližje morje seveda, v Piranski zaliv. To je zaliv med Piranom in Savudrijo, v njem gojijo školjke in lovijo ciplje, po njem plujejo jadrnice in čolni in poleti je toplo za plavat, in če bi vzel s seboj opremo za potapljanje, bi lahko srečal kakšno svojo staro prijateljico ribo ali raka ...

Zato sem naslednje jutro zelo zgodaj vstal (že ob osmih) in v avto naložil mali gumijasti čoln s tomosom štiri, neoprensko obleko, pas z utežmi, plavuti, podvodno masko in šnorkelj. Podvodne puške nisem vzel, ribolovu sem se odpovedal, moj edini namen je bil, da obiščem morje in tisto, kar je v njem. Na prijateljski obisk človek ne gre s puško in še s trnkom ne!

Kot vemo, pelje zdaj do slovenskega morja avtocesta, in če na njej ni prometnih zastojev, si tam v slabi uri in pol. Zastoji so sicer bili (kdaj jih pa ni), ampak ne prav hudi, zato sem že po dveh urah s Črnega

Kala zagledal morje in to je bilo zame vedno veliko doživetje, enako zdaj kot takrat, ko sem bil še otrok. Tam, na Črnem Kalu, se morje razprostire pred očmi kot modra, bleščeča preproga, malo morje, ki je pot do velikega morja, in od tam čez ves svet do največjih svetovnih oceanov. Saj rečemo, da je morje pot v svet, ali ne?

Parkiral sem avto na obali, odprl prtljajnik in vzel ven čoln in podvodno opremo. Napihnil sem čoln, namestil nanj motor in ga potisnil v morje. Potem sem se oblekel v podvodno obleko, ki me bo ščitila pred mrazom, in odrinil od obale.

Zapeljal sem se nekako do sredine zaliva, ugasnil motor in vrgel sidro.

Okoli mene je bilo samo morje in obe obali približno enako daleč, zaviti v rahlo meglico.

Opasal sem si pas z utežmi, si nadel masko in plavuti in čez rob čolna zdrsnil v morje. V morje, ne v vodo! Kajti morje je morje, voda pa teče iz pipe.

Modri prostor okoli mene se je širil in oddaljeval. Po njem se je pozibavalo pršeče ozvezdje zračnih mehurčkov. Pred mano je bila Daljava, pod mano Globina. A ne velika Globina – takšna, majhna globina, kajti zaliv je plitek, in ko sem se močno nadihal zraka, sem se, star potapljač, lahko spustil čisto do dna. Tam, na dnu, je čisto drug svet. Tam je pravljica in v pravljici lahko zdržim zelo dolgo. Včasih so mi prijatelji rekli, da se spreminjam v ribo, da diham na škrge. Najbrž imam nekje za ušesi res škrge, ki so mi ostale od takrat, ko sem še živel v morju, preden sem kot dvoživka priplezal iz njega in pozneje postal človek. A zdaj že govorim o milijonih let, to pa je preveč za eno malo, kratko pravljico!

Dno je bilo na prvi pogled pusto, muljnato, tu in tam je bila zaplata morske trave in kakšen kamen. A to je bilo le na prvi pogled! Po mulju so se vlekle stezice, ki so jih zgradili polžki in rakci, in se dvigovali kupčki, pod katerimi so se skrivali črvi cevkarji, kamnite ploščice, pod katerimi so bile rakovice, v dnu je bila luknjica, iz katere

je gledala mala ribica babica, in tamle je na kupčko kamenčkov ležal glavoč in me gledal z izbuljenimi očmi. In ko sem še malo zaplaval nad dnom, sem naletel na jastoga, ki sta prihajala vsak iz svoje smeri. Kakšna čast zame, da sem naletel na jastoga, ki je zelo redek v tem morju – in celo na dva!

To sem jima tudi povedal.

»V čast mi je,« sem rekel.

»Tudi meni,« je rekel jastog, ki je prišel iz piranske smeri.

»I meni,« je rekel jastog, ki je prišel iz savudrijske smeri. Ta je govoril hrvaško.

»Upam, da nimaš kakšnih lovskih namenov,« je rekel piranski jastog, »ker, kot veš, sem z zakonom zaščiten.«

»Vem,« sem rekel, »nobenih lovskih namenov nimam, prišel sem samo na obisk.«

V tistem se je jastog iz savudrijske strani začel pomikati nazaj in svoj zadek je skušal skriti pod ploščat kamen.

»Zakaj se skrivaš, saj te ne bom ...« sem rekel.

»Jer ja nisam zaščiten kao moj slovenski kolega,« je rekel hrvaški jastog, »mene može svaki uloviti i pojesti.«

»To je pa krivica,« sem se razburil, »enega se ne sme, drugega pa lahko, v resnici pa sta si oba enaka.«

»Midva sva enaka, samo zakoni so drugačni,« je rekel naš jastog.

»Isto more, a drugačija pravda,« je rekel savudrijski jastog, »eee, tako ti je to.«

Prav rad bi še nekaj časa debatiral z obema jastogoma, a moje škrge so že močno zakrnele, pljuča pa so zahtevala svež zrak, zato sem se moral vrniti na površino. Tam pa me je čakalo neprijetno presenečenje; ob mojem gumenjaku sta se pozibavala dva policijska čolna, eden s savudrijske in eden s piranske strani.

Ne bom vam pravil, kako je potekal postopek in kako smo se kregali, ali sem prestopil mejo med dvema državama ali ne, kajti to ni pravljica, ampak žalostna resničnost. A nekako sem se izmazal in

zvečer sem šel nekaj pojest v gostilno Pri Pavletu na piranski Rivi. Tam so se v velikem akvariju drenjali jastogi, čisto takšni, kot sta bila tista dva na morskem dnu. Čakali so, da jih bodo pojedli tisti, ki imajo veliko denarja, da si jih lahko kupijo. Ko je mimo moje mize prišel Pavle, sem ga prijel za rokav in vprašal:

»Pavle, a so tistole slovenski ali hrvaški jastogi?«

»Italijanski,« je rekel Pavle.

»Naročam špagete z jajcem in pršutom,« sem rekel Pavletu, »ker se ne bom mešal v meddržavne odnose med jastogi.«

POLŽ, KI JE UKRADEL MORJE

Nekoč je na dnu morja živel polž triton. To je bil velik polž, največji od vseh, ki živijo v tem morju, njegova polžasto zavita hiša je bila visoka za dve moški pedi in je imela vzorec iz zaporednih rjavorumenih lis, ki so se ovijale okoli vse hiše kot veriga, od velikega, ovalnega vhoda do koničastega vrha. Tudi telo polža je bilo rjavorumeno in včasih malo rdečkasto, zelo je bilo mišičasto, polž pa po značaju odljuden. Prav malo se je menil za druge živali, ki so lezle in plavale mimo njega, in tiste, ki so ga boljše poznale, so menile, da je ohol. Redko je komu naklonil besedo, in če je prišel kdo mimo, se je še najraje zaprl sam vase, to je, zaloputnil je roževinasta vrata, ki jih je imel pritrjena na svoji debeli, močni nogi. Bil je tako ponosen, da se je bil pripravljen pogovarjati samo z morjem. Morje je bilo seveda ves čas okoli njega, a je imelo množico svojih lastnih opravkov, kajti morje nikoli ne miruje, je vedno dejavno, zato se ni pogosto ukvarjalo s polžem in poslušalo njegovega govorjenja. Včasih pa le, ko je bilo mirno, ko ni bilo nobenih vetrov in je bilo v stanju bonace. Njuni pogovori so bili včasih prav pubertetniški – pogovarjala sta se nekako takole:

»Jaz sem najmočnejši,« je rekel triton, »ni živali, ki bi mi lahko prišla do živega. Tudi ti, morje, ne.«

»Ah, polž domišljavi,« je reklo morje posmehljivo, ampak ne hudobno, »pa še kako ti morejo. Samo enkrat boš prepozno zaprl svoja vrata, pa te bo pograbila hobotnica ali jastog, pa boš videl, kdo je močnejši.«

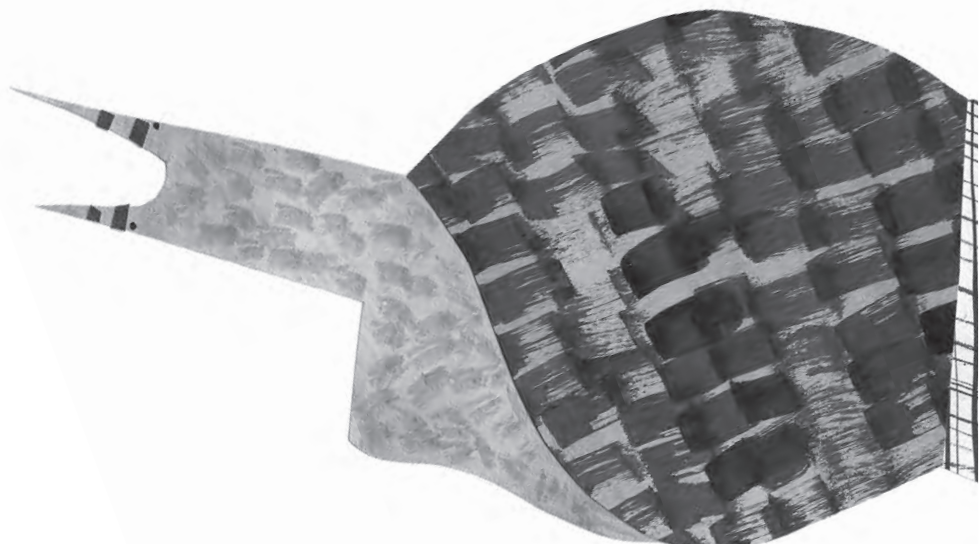
»So že poskušali,« je rekel polž, »pa sem hobotnici priprl lovko in ji jo odščipnil, jastogu pa je odpadla klešča, ko sem ga ujel med vrata.«

»Že mogoče, da ti je to uspelo, enkrat ali dvakrat. Ampak zmerom ti ne bo,« je reklo morje.

»Jaz sem večen,« je rekel triton, »živim že od prastarih časov, tako kot moje ime, ki izvira še od starih Grkov.«

»Pojma nimaš o večnosti,« je reklo morje in se malo nagrbančilo, »celo jaz nisem večno – nekoč me ni bilo in nekoč me ne bo več. In vendar sem ena najbolj večnih stvari na Zemlji.«

Polž na to ni odgovoril, ker ni vedel, kaj bi rekel – navsezadnje je le vedel, da je odvisen od morja, da brez morja tudi njega ne bi bilo. Za nekaj časa se je užaljeno zaprl v hišo. Le kaj je počel v hiši, tako le zaprt? Pomival posodo? Brisal prah s pohištva? Bral zgodovinske knjige? Najbrž nič od tega. Še najbolj verjetno je premišljeval. Včasih se mu je v teh razmišljanjih pojavil rahel dvom v svojo večnost – kajti čeprav je bil domišljjav, je bil tudi dovolj pameten, in pametnemu se zmerom poraja kakšen dvom. Kako to, da je bilo v morju tako malo tritonov, če naj bi bili večni? Kako, da je zadnjega tritona videl že pred mnogimi leti – že pred celo večnostjo? Zavedel se je, da je že dolgo, dolgo, sam. Včasih je lezel po dnu in prelezal miljo ali dve – kar je trajalo več mesecev –, pa ni srečal drugega tritona. Srečeval je druge brate polže, vse manjše in manj ugledne, čeprav bi jim lahko priznal, da so bili mnogi med njimi zelo ljubki, če bi bila zmožnost takšnega

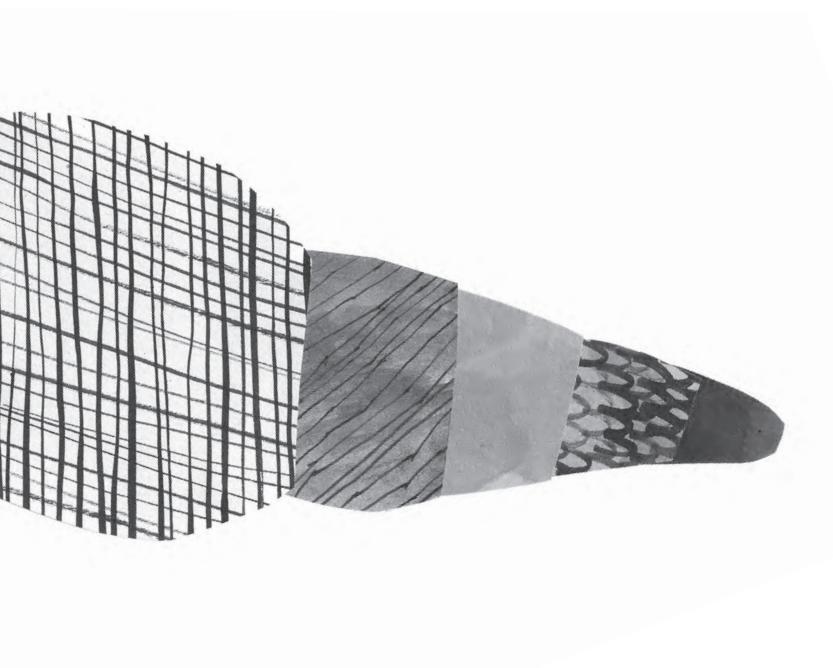
spoznanja v njegovi naravi. Na muljnatem dnu je naletel na oba volka, čokatega in bodičastega, ki sta vsesavala mrtve ribe, na kamnih je našel malega stolpca in stožca, med travo pelikanovo stopalce in ozko in špičasto stebrcce, v pesku uho svetega Petra, izpod katerega se je svetlikal srebrn strop njegove hišice, in v nizki vodi strešico in latvico, za kateri je mislil, da sta školjki in ne polža, ker sta imeli samo pol hišice prilepljene na kamen – tritona pa nikjer nobenega.

»Sem pač edinstven,« se je glasno potolažil, ko se je vrnil v večjo globino in s svojim strgalom polizal s kamna zaplato kratkih alg, med katerimi so se skrivali drobni polžki s čisto tankimi lupinicami. S tem si je potolažil lakoto in samega sebe.

»Edinstven nisi,« je reklo morje, »si pa edini daleč naokoli. Meni bi bilo ljubše, če bi vas bilo več. Žalujem za vsakim bitjem, ki izgineva iz morja. Tudi za tabo bom žalovalo.«

»Ne trudi se preveč,« je rekel triton, »meni se ne bo nič zgodilo. Če pa se mi bo, prisežem, da bom tebe vzal s seboj!«

»Štejem si v veliko čast,« je reklo morje malo posmehljivo, a tudi dobrodušno, »le kam me boš vtaknil? V žep?«

»Zate je v moji hiši dovolj prostora,« je rekel polž. In morje se je na široko zasmejalo.

Nekega jutra, ko je polž še spal, ga je prebudil občutek, da se njegova hiša premika, čeprav je bil še trdno zaklenjen za svojimi vrati. Samo za kanček je priprl vrata in videl, da se morsko dno oddaljuje od njega in da ga nekaj nese navzgor. Brž se je zaprl nazaj in se skušal prepričati, da še sanja. Šele čez zelo dolgo časa si je spet upal nekoliko odpreti vrata svoje hiše. Nobene mokrote ni bilo več okrog njega – samo nekakšna suha, vroča snov, ki ga je pekla in mu jemala sapo. Zrak. Še preden je utegnil spet zapreti vrata, se je okoli njegove noge zadrnila žica, tako da se mu je zarezala v meso.

Človek, ki ga je prinesel iz morja, ga je, zadrnjenega z žico, obesil na drevo.

Tam je visel, na vročem soncu, nekaj dni. Kmalu so mu pošle moči in njegovo telo je počasi lezlo iz hiše in sonce ga je izžgalo in ga umorilo.

Padel je na tla, na borove iglice, s hišo vred.

Ljudje so ga pobrali, vrgli mrtvo telo nazaj v morje, hišo pa položili na mravljišče. Mravlje so vdrle vanj in se zažrle v ostanke mesa. V nekaj dneh je bila notranjost hiše očiščena do gladkega. Tudi smradu ni bilo več. Samo rahel vonj po morju.

Fantek in punčka sta si izmenično prislonila polžjo hišo k ušesu.

»Tukaj notri je morje!« sta vzkliknila.

Iz spiralastih zavojev notranjosti polžje hiše se je oglašalo morje. Šum valov. Globoko mrmranje morskega dna.

Odnesli so polžjo hišo od morja proč, daleč v notranjost kopnega. Kadar sta si fantek in punčka zaželela morja, po katerem sta vedno hrepenela, sta prislonila uho k polžji hiši in poslušala morje. Tudi v časih, ko je na strehe mesta padal sneg.

Tritona ni bilo več v morju, a morje je ostalo v njegovi hiši in jokalilo. Fantek in punčka nista vedela, da morje v polžji hiši joče.

BRANCIN FONDA

Piranski zaliv se je bleščal v soncu in morje je čisto narahlo valovilo od obale do obale. Piran je bil pod njegovimi žarki, ki so bili že malo poševni, ker je šlo proti zahodu, videti, kot bi bil sestavljen iz rume-nih in rdečih kock. Na drugi strani zaliva se je stegoval Savudrijski polotok daleč v morje in njegova obala je bila že nekoliko v senci. Vsa obala je bila pozidana z vikendi in hoteli, tako da se je bilo bati, da se bo prekucnila v morje. Nekoč je bilo tam samo nekaj kmetij, sicer pa gozd, grmovje in obrežno skalovje ... a kje je že to! Prišli so ljudje z denarjem, posekali grmovje in drevesa in zgradili hiše za turiste, da bi z njimi služili še več denarja. Mulj, ki ga prinaša reka Pad iz Itali-je, je zasul najlepše luknje za ugorje. Skale so razbili z dinamitom in naredili umetne plaže, da se na njih cvrejo turisti kot čevapčiči. No, tako je poleti; ko sezona mine, je tudi tam še nekaj miru. Ležalnike pospravijo in sladko vodo v tuših zaprejo. Le zakaj se turisti tako radi tuširajo s sladko vodo, ko pridejo iz morja? Ali ni lepo, če še nekaj dni po počitnicah lahko polizemo malo soli z rok? In ali ni greh porabiti toliko sladke vode za spiranje soli s telesa, medtem ko so na drugi strani sveta – pa tudi bližje – ljudje žejni in se borijo za vsak čeber vode?

Pravijo, da jih sol srbi. No, mene ne.

Kadar se znajdem na morju, me je kar težko spraviti nazaj globoko v kopno deželo. In kadar se znajdem v morju, me je težko spraviti iz njega. Ko sem bil mlad, sem bil lahko v morju ves dan, od jutra do večera; ponavadi sem šele tik pred sončnim zahodom zlezel v čoln in ga usmeril nazaj v zaliv, kjer sem stanoval. Morje me je spravilo čisto iz uma, včasih je bilo vse skupaj res že zelo brezumno – od jutra do večera! Toliko zanimivega je bilo v njem – v morju –, da mi je bilo

zmerom žal, ko sem ga moral zapustiti. Bilo je prav noro in res je čudno, da nisem kar ostal v njem. No, če bi, me zdaj ne bi bilo tukaj ...

Zato sem še zdajle na morju; palec na nogi me je nehal boleti (zaradi putike od ostrige) in lahko sem si na obe nogi nataknil plavuti, ne da bi me bolelo. Putika pride in pa gre, samo školjk ne smem jesti ... in tudi blitve in špinace, a to je že zgodba za zdravniško čakalnico, ne za semle.

Tako sem tisti dan plaval, oblečen v podvodno obleko, da me ni zeblo, puške pa nisem imel s seboj, ker sem si rekel, nima smisla, rib tako ni, vsaj ne zadosti velikih, in tudi v morje ne grem zmerom zato, da bi jih lovil. A že čez pol ure me je presenetil lep brancin, ki je plaval le dva metra od mene. Prehitel me je in izginil, čez nekaj minut pa je priplaval nazaj. Ti radovednež, sem si mislil, brancini so bili včasih znani po radovednosti in to jih je pri podvodnih lovcih največkrat stalo glave. A že dolga leta nisem videl radovednega brancina – zdaj bežijo, ker dobro vejo, da je človek z dolgo palico v roki nevaren.

A ta ni bežal! Plaval je okrog mene in si me ogledoval. In nenadoma je spregovoril, njegov glas je bil smešno mehurčkast, in razumel sem ga, ker razumem živali, posebno pa ribe:

»A si ti tisti, ki piše knjige o ribah?«

»Ja,« sem rekel skozi dihalno cevko, »kdo si pa ti?«

»Pišem se Fonda,« je odgovoril brancin, »pred leti sem ušel iz ribogojnice in sem zdaj divji brancin.«

»Nisi videti divji,« sem rekel, »če bi bil divji, bi zbežal pred mano. Kako si pa vedel, kdo sem jaz?«

»Ušel sem iz ribogojnice Fonda, tam imajo zmerom bolj izobražene ribe kot v drugih ribogojnicah. In tudi vidim, da nimaš puške. Pridi z mano, boš videl nekaj zanimivega.«

Na takšno ponudbo seveda nisem mogel odgovoriti nikalno, mene zmerom zanima, kaj se dogaja pod morjem, zato sem zaplaval za njim. Seveda je bil hitrejši od mene, a je zmerom priplaval nazaj, naredil okrog mene ovinek, me spremljal, spet plaval naprej in se vrnil

in tako vse do trenutka, ko sva prišla do pokonci stoječe železne mreže. Ko sem dvignil glavo nad vodo, sem videl, da sva prišla do ribogojnice. In tam se je dogajalo, da je bilo kaj videti!

Okrog je bilo nekaj čolnov in ljudje so iz plastičnih kadi stresali mladice brancinov v večje kletke, ki so bile pritrjene z verigami v dno. V njih je že mrgolelo ribjih mladit. In te so s cvilečimi otroškimi glasovi vpile po italijansko:

»Ma dove vai, tu?« in druga: »Vengo anche io!« in tretja: »No, tu no!« in četrta: »Ma perche no?« in peta in vse druge: »Perche no, basta cosi!«

Kar je pomenilo približno tole: »Kam greš? Grem še jaz! Ne, ti ne! Zakaj pa ne? Zato ker ne, pa pika!«

»Iz Italije so,« je pojasnil brancin, »pripeljali so jih v bazenih z morskovo vodo čez morje in zdaj se bojo vsi pisali Fonda.«

»A po lastnikih ribogojnice?« sem vprašal, ker sem vedel, da se tako pišejo.

»Menda, saj to je jasno,« je rekel brancin.

Zdaj sem opazil, da pred železno mrežo nisva sama, da je prišlo za nama polno drugih brancinov, velikih in majhnih.

»Novi su došli,« je rekel eden od teh po hrvaško, in drugi: »Zdaj nas bo spet več kot dovolj v Piranskem zalivu,« po slovensko. Vsi trije jeziki so se mešali med seboj.

»To so brancini, ki so pobegnili iz kletk in so zdaj divji brancini,« je pojasnil Fonda.

»Kako pa pobegnejo?« sem vprašal.

»Eni se zmuznejo skozi rešetke, ko so še majhni, drugi preskočijo rob kletke. Jaz sem jo preskočil. Tudi jaz sem bil prej Italijan.«

»In si se naučil slovensko?«

»Seveda,« je rekel, »a ni vseeno, kateri jezik govorimo? Vsi smo brancini iz Piranskega zaliva.«

»Zakaj se pa vračate h kletkam, a ni to nevarno?«

»Ker je tukaj najboljša hrana za brancine,« je rekel, »nevarno pa je povsod drugod, saj nas ribiči povsod lovijo. A to je del našega življenja.«

V tistem trenutku sem zaslišal človeški glas, ki je vpil: »Ha, oštja, ti tam! Stran od ribogojnice! Tukaj je prepovedano plavat! A ne vidiš napisa?«

Na kletki je bila tabla z napisom, da je prepovedano.

»Pardon,« sem zavpil iz vode, »nisem vedel!«

»Ti bom že dal, nisi vedel!« je zavpil človek in videl sem, da je dvignil veslo od čolna v zrak.

To pa je bilo že nevarno zame, obrnil sem se in odplaval proč.

»Adijo, Fonda!« sem še vzkliknil brancinu, malo pa tudi tistemu človeku na čolnu.

Če bi človek vedel, koliko knjig o ribah sem napisal, me ne bi pregnal, ampak mogoče povabil na kozarček malvazije. Ampak človek tega ni mogel vedeti, čeprav se je pisal Fonda.

V ribarnici vidimo kašete z brancini in nad njimi na tablici napis Ribogojnica Fonda. Najdražji so, a tudi najboljši.

Ampak moj Fonda še plava po Piranskem zalivu. In govori vse tri jezike, za tiste, ki ga razumejo.

